

Wpływ wspólnej waluty europejskiej na rozwój sektora rolno-spożywczego

Wstęp

Do końca 1998 r. rolę pieniądza europejskiego pełniła ECU – Europejska Jednostka Walutowa. Odgrywała ona ważną rolę w prowadzeniu wspólnej polityki rolnej; określano w niej ceny rolne, poziom subwencji, opłat importowych, refundacji eksportowych oraz innych form pomocy interwencyjnej.

Dnia 1 stycznia 1999 r. ECU zostało zamienione przez euro, które stało się wspólną walutą jedenastu krajów członkowskich UE¹. Waluty tych państw nieodwołalnie powiązано z euro sztywnymi kursami walutowymi. Euro zastąpiło ECU w stosunku 1 do 1. Polityka pieniężna i kursowa oraz instrumenty kredytowe są związane obecnie z euro. W 2002 r. euro całkowicie zastąpi jedenaście walut narodowych, kiedy zostanie wprowadzone do obiegu w formie monet i banknotów.

Wycofanie walut narodowych i wprowadzenie jednej, wspólnej waluty będzie miało wpływ zarówno na gospodarkę i handel europejski, jak i o zasięgu światowym. Chociaż konsekwencje wprowadzenia euro dotyczą każdego sektora gospodarki, w przypadku rolno-żywnościowego mają charakter szczególny. W ramach Unii Europejskiej euro oznacza odejście od systemu agromonetarnego w formie stosowanej do końca 1998 r. – zmiany w cenach oraz płatnościach otrzymywanych przez producentów rolnych.

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu utworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej (UGiW) na sektor rolno-żywnościowy, szczególnie na kształtowanie się dochodów rolniczych w krajach UE. Rozważania mają głównie charakter teoretyczny i dotyczą przewidywanych konsekwencji. Zbyt krótki okres funkcjonowania euro oraz fakt, że nie jest ono jeszcze w pełni obligatoryjną jednostką walutową nie pozwalają na przeprowadzenie dokładniejszej analizy empirycznej.

¹Poza Strefą Euro (Unią Gospodarczą i Walutową) pozostały: Wielka Brytania, Szwecja, Dania oraz Grecja.

Makroekonomiczne skutki wprowadzenia euro i jego wpływ na rozwój regionów wiejskich

Większy, bardziej zunifikowany rynek

Jednym z głównych powodów utworzenia UGiW było ułatwienie handlu wewnątrz UE. Jednolity Rynek wprowadzony w 1993 r. na wszystkie towary i usługi, który w przypadku produktów rolnych praktycznie istniał już od lat sześćdziesiątych w formie Wspólnego Rynku, nadal był podzielony ze względu na różne obszary walutowe w ramach UE. Rynek, nawet pozbawiony wszelkich barier handlowych, staje się jednolity dopiero wtedy, gdy obowiązuje na nim wspólny pieniądź, w tym przypadku – euro.

Posługiwanie się wspólną walutą znacznie obniża koszty transakcyjne, m.in. wynikające ze zmian kursowych oraz związane z zabezpieczeniem operacji handlowych, zmniejsza także premię za ryzyko, wynikającą z różnego poziomu stóp procentowych. Rynek staje się większy dla firm w Strefie Euro, co może prowadzić do większych korzyści skali. Spodziewana jest także bardziej racjonalna alokacja kapitału i innych czynników produkcji, które będą przemieszczały się tam, gdzie oczekiwana stopa zwrotu będzie wyższa. Bardziej przejrzyste staną się ceny tych samych towarów w różnych krajach, a informacja o nich szybsza, co ma prowadzić do wzrostu konkurencji między producentami i handlowcami, a w konsekwencji do spadku cen i wzrostu siły nabywczej dochodów ludności.

Silniejsza integracja gospodarcza Europy

Wspólna waluta powinna przyspieszyć harmonizację podatków oraz legislacji w obszarze polityki społecznej w UE. Unia gospodarcza wymaga także zbieżności w zakresie podstawowych wskaźników makroekonomicznych (stopy inflacji, deficytu budżetowego, zadłużenia publicznego oraz stabilności kursów walutowych).

W krajach UE nie ma jednolitej polityki podatkowej i płacowej, a podejmowane dotychczas próby harmonizacji podatków kończyły się niepowodzeniem. Nadal występują duże rozbieżności w zakresie podatku od dochodów

z pracy i kapitału oraz podatku VAT i ceł na wyroby spirytusowe i papierosy. Podobnie zróżnicowane są koszty pracy (głównie z punktu widzenia obciążeń na świadczenia społeczne) między krajami członkowskimi. Celem UGiW jest zlikwidowanie, poprzez harmonizację przepisów, powyższych rozbieżności, które w innym przypadku mogą zniekształcać konkurencję na rynku (np. wskutek przemieszczania działalności gospodarczej między krajami lub rejestrowania firm w krajach, gdzie obciążenia są niższe).

Nowe ograniczenia w polityce gospodarczej

Jedną z podstawowych konsekwencji wprowadzenia euro jest ograniczenie autonomii poszczególnych państw członkowskich UGiW w zakresie prowadzenia własnej, narodowej polityki pieniężnej. Oznacza to, między innymi, pozbawienie tych krajów możliwości zastosowania kursu walutowego jako instrumentu walki z recesją lub cyklicznymi szokami gospodarczymi. Wobec restrykcji w zakresie polityki monetarnej, większego znaczenia nabierają narzędzia polityki fiskalnej (które nie są na razie „wspólne”), mimo pewnej dyscypliny nakładanej na politykę fiskalną przez „Pakt na rzecz Stabilizacji i Wzrostu”.

Potencjalny wpływ euro na rozwój obszarów wiejskich

Ograniczona rola euro w absorpcji szoków asymetrycznych, przy kryzysach o charakterze regionalnym lub strukturalnym, może mieć ujemny wpływ na zrównoważony rozwój regionalny w UE. Jeśli gospodarka danego regionu jest uzależniona od jednego specyficznego produktu, w który uderza kryzys powstały w innych regionach (np. przez spadek cen światowych lub pojawienie się nagłej konkurencji ze strony producentów zagranicznych), sztywne kursy walutowe oraz dyscyplina budżetowa powodują, że danemu regionowi będzie trudniej wyjść z recesji gospodarczej.

Do takich regionów należą z pewnością regiony wiejskie w UE. Jeszcze przed wprowadzeniem wspólnej waluty stały one w obliczu ciągłego spadku cen produktów rolnych. Narodowa polityka pieniężna mogła jednak ten spadek nieco łagodzić, co po przystąpieniu kraju do UGiW jest ograniczone. Jeszcze większe zagrożenie dla rozwoju gospodarczego występuje w przypadku, gdy dany produkt jest podstawowym surowcem narodowym. Za ilustrację może posłużyć tu Finlandia, wyspecjalizowana w przemyśle drzewnym. Fakt, że kurs walutowy marki fińskiej w stosunku do innych walut narodowych „jedenastki”

oraz do euro został usztywniony ciągnie za sobą niebezpieczeństwo gwałtownego spadku cen dla producentów fińskich w przypadku załamania się rynku drewna lub celulozy. Oczywiście przykład ten nie podważa sensu euro, ale pokazuje, że w sytuacji szoków asymetrycznych bardziej, niż kiedykolwiek wcześniej, niezbędny jest mechanizm międzyregionalnego transferu środków finansowych w postaci funduszy strukturalnych.

Wprowadzenie euro zwiększy prawdopodobnie rolę funduszy strukturalnych w rozwoju obszarów wiejskich (Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnych – EAGGF oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – ERDF), a także takich programów UE, jak np. INTERREG.

Wpływ euro na przedsiębiorstwa sektora rolno-spożywczego w Unii Europejskiej

W krajach Strefy Euro w 2000 r. nastąpił gwałtowny wzrost wartości transakcji dokonywanych w euro między przedsiębiorstwami wszystkich sektorów. Płatności w euro stanowią obecnie ponad 25% ich ogólnej wartości, w porównaniu z 2% pod koniec 1999 r. Euro wykorzystują przede wszystkim duże przedsiębiorstwa, a większość tych transakcji obejmowała zakup akcji, które od wejścia UGiW denominowane są w euro. Odsetek firm prowadzących rozliczenia w euro waha się od ok. 0,3% we Włoszech do 8,6% w Luksemburgu [1].

Podobnie jak w całej gospodarce, w sektorze rolno-spożywczym wprowadzenie euro w krótkim okresie oznacza dla przedsiębiorstw wzrost kosztów związanych z dostosowaniem wyposażenia i oprogramowania do rozliczeń w euro oraz z przeszkoleniem personelu. Koszty te są szacowane średnio na 1,2–2% rocznych obrotów przedsiębiorstw [4]. Muszą one także ponieść koszty uwarunkowane koordynacją rozliczeń z kontrahentami, bankami i konsumentami, w celu zapewnienia kompatybilności i spójności tych rozliczeń już po wprowadzeniu euro gotówkowego w 2002 r. Weryfikacja prawna umów oraz obowiązek przestrzegania zasady ciągłości kontraktów, szczególnie w przypadku transakcji zawartych z partnerami spoza UE, mogą okazać się bardzo kosztowne.

W średnim okresie wprowadzenie euro przyniesie obniżenie kosztów firm sektora rolno-spożywczego, między innymi dzięki niższym kosztom transakcyjnym, mniejszemu ryzyku walutowemu oraz niższym realnym stopom procentowym. Korzyści te odniosą przede wszystkim firmy duże, prowadzące działalność w kilku krajach UE. Z tego też powodu oczekiwana jest restrukturyzacja przedsiębiorstw w sektorze dystrybucji i przetwórstwa, zwłaszcza żywnościowego.

Ogólne konsekwencje wprowadzenia euro dla farmerów z krajów Unii Europejskiej

Farmerzy, podobnie jak inne podmioty, staną przed koniecznością działania w zupełnie nowej sytuacji gospodarczej po wycofaniu jedenastu walut narodowych. Euro wiąże się z odejściem od dostosowań kursowych w krajach UGiW. W przeszłości miały one znaczący wpływ na zmiany konkurencyjności producentów rolnych. Farmerzy, szczególnie z krajów posiadających silną walutę, ponosili straty z powodu podwyższania kursów walut narodowych. Dzięki eliminacji tych zewnętrznych czynników wpływających na konkurencję euro przyczyni się do większej stabilności warunków gospodarowania. Jego wpływ odczuwają zwłaszcza farmerzy, którzy prowadzą produkcję nie objętą interwencją, np. owoców, warzyw czy owczarską.

Silniejsza konkurencja w działach wytwarzających środki produkcji oraz w sektorze usług (np. bankowych i ubezpieczeniowych) powinna w efekcie spowodować obniżkę kosztów produkcji rolniczej. Należy jednak zaznaczyć, że wraz z pełną unifikacją rynku finansowego kraje UGiW nie będą mogły prowadzić – w takim zakresie jak wcześniej – swoich narodowych polityk taniego, subsydiowanego kredytu udzielanego farmerom w celu wyrównywania im „strat” w dochodach z tytułu wyższych kosztów realnego oprocentowania kredytów, w stosunku do farmerów z innych krajów UE. Dofinansowanie takich preferencyjnych kredytów w niektórych krajach było bardzo wysokie (np. we Francji ok. 3,2 mld franków rocznie) [4].

Rynki produktów rolnych w UE, wspólne od przeszło 40 lat, łatwiej dostosują się do euro niż pozostałe, niemniej jednak przez usunięcie barier monetarnych i agro-monetarnych konkurencja na nich się nasili. Większą niż wcześniej rolę będą w niej odgrywały podatki i regulacje prawne z zakresu spraw społecznych. Płace oraz prawo pracy nadal bardzo różnią się między krajami UE. Ze względu na to, że wynagrodzenia oraz ich obciążenia z tytułu świadczeń społecznych stanowią w niektórych gałęziach produkcji rolniczej duży udział w jej kosztach, oczywiste jest, że to ich wysokość w coraz większym stopniu będzie decydować o poziomie konkurencyjności. Dotyczy to przede wszystkim producentów owoców i warzyw z krajów, w których regulacje w zakresie płacy i pracy są bardziej restrykcyjne dla pracodawców.

Dzięki euro zostaną ograniczone wahania w poziomie cen i płatności dla farmerów. Nie powtórzą się więc takie sytuacje, jak ta spowodowana ciągłą dewaluacją funta szterlinga na początku lat 90., która przyniosła nagły wzrost

dochodów farmerów brytyjskich, zahamowany gwałtownie w 1996 r. W tym roku i w kolejnych latach funt podlegał aprecjacji, co wymagało dostosowań w systemie agro-monetarnym UE, by spadek dochodów nie był zbyt boleśnie odczuwany przez producentów rolnych w Wielkiej Brytanii.

Wpływ euro na ceny rolne, płatności i dochody rolnicze w krajach Unii Europejskiej

Koordinacja polityki monetarnej między krajami „piętnastki”

Ze względu na to, że Wielka Brytania, Szwecja, Dania i Grecja pozostają poza Strefą Euro, przewidywana jest koordynacja ich polityki pieniężnej z polityką prowadzoną w ramach UGiW. Ma ona zapobiec zbyt dużym wahaniom kursów ich walut wobec euro, a przede wszystkim nadmiernym dewaluacjom, wykorzystywanym przez te kraje do poprawy konkurencyjności ich produkcji. W grudniu 1996 r. Komisja Europejska na szczycie w Dublinie przyjęła zasady Europejskiego Systemu Walutowego 2 (ERM 2), natomiast w czerwcu 1997 r. uchwaliła w Amsterdamie rezolucję na temat jego utworzenia. Zadaniem systemu jest stabilizowanie kursów wymiany między euro a walutami krajów spoza UGiW. Ustalono marginesy wahań bilateralnych kursów walut tych krajów w stosunku do euro w przedziale $\pm 15\%^2$. Mimo to, w sytuacji odmiennych systemów kursowych w krajach Strefy Euro i pozostałych krajach UE, implikacje euro dla sektora rolno-spożywczego w tych pierwszych mogą być poważniejsze.

Euro a system agro-monetarny

Z powodu wprowadzenia euro oraz rosnącego udziału płatności bezpośrednich w dochodach rolniczych utrzymywanie dotychczasowego systemu agro-monetarnego stało się nieuzasadnione. Przyczyną jego wdrożenia w 1969 r. było zagwarantowanie stabilności cen na wspólnych rynkach rolnych, poprzez złagodzenie wpływu na nie zmian oficjalnych kursów walutowych. Administracyjnie ustalane ceny rolne oraz płatności dla rolników, jednakowe we wszystkich krajach UE, najpierw denominowane były we wspólnej jednost-

²W przypadku odpowiednich zmian w kierunku konwergencji mogą zostać ustalone węższe marginesy.

ce rozrachunkowej, a od powstania ESW w 1979 r. – w ECU (tzw. zielone ECU). Ceny początkowo przeliczano na waluty narodowe przy użyciu parytetowych kursów walutowych. Dewaluacja waluty narodowej oznaczała wzrost cen i płatności, wyrażonych w walucie danego kraju, a rewaluacja – odpowiednio ich spadek. Stawiało to w stosunkowo niekorzystnej sytuacji farmerów z krajów, których pieniądź podlegał aprecjacji.

Rozwiązanie problemu miało stanowić wprowadzenie – w ramach systemu agro-monetarnego – specjalnych kursów wymiany dla rolnictwa, tzw. zielonych kursów (ang. *green rates*), różniących się poziomem od kursów oficjalnych i rynkowych. W praktyce mogły się one także zmieniać, ale w ograniczonym zakresie (maksymalnie o 2% w przypadku dewaluacji i o 5% przy rewaluacji waluty). Były jednak często przedmiotem rozstrzygnięć politycznych (podobnie jak same ceny), co ograniczało działanie praw rynku. W przypadku cen i subwencji nadal faworyzowały farmerów z krajów o słabszej walucie. Gdy stosowano świadczenia odwrotne ustalane w ECU (od farmera do budżetu, np. opłaty współodpowiedzialności dla producentów mleka), ich konwersja na waluty narodowe uderzała z kolei w farmerów z krajów ze słabszą walutą. W krajach, gdzie występowała rewaluacja, farmerzy odnosili większe korzyści z tytułu obniżenia cen nakładów z importu, w stosunku do strat spowodowanych spadkiem cen produktów rolnych, ponieważ zielone kursy chroniły ich przed tym spadkiem.

Zielonym kursom towarzyszył system pieniężnych kwot wyrównawczych (ang. *monetary compensatory payments*)³, który zniesiono w 1992 r. uznając go za mechanizm utrudniający swobodny przepływ produktów rolnych między państwami UE. W miejsce kwot wyrównawczych wprowadzono mechanizm korekcyjny (tzw. *switchover*)⁴, który miał zapobiegać spadkowi cen i dochodów rolniczych w sytuacji, gdy podnoszono kurs silniejszych walut narodowych krajów UE.

³ Pieniężne kwoty wyrównawcze miały na celu kompensowanie różnic w poziomie cen krajowych i zagranicznych, spowodowanych luką między zielonymi a oficjalnymi kursami wymiany walut. W uproszczeniu możemy przyjąć, że w przypadku 10% rewaluacji waluty narodowej ceny w imporcie lub eksporcie spadłyby o 10%, co np. przy aprecjacji kursu zielonego o 5% spowodowałoby spadek dotowanych cen krajowych o 5%. Import staje się wtedy bardziej konkurencyjny niż produkcja krajowa, a eksport odwrotnie. Kwoty wyrównawcze miały więc stanowić formę rekompensaty w formie dopłat do eksportu lub opłat na import.

⁴ Wprowadzono tzw. współczynniki korygujące, służące do rewaluowania zielonego ECU (deprecjacji kursu zielonego waluty krajowej) zgodnie ze stopniem rewaluacji najsilniejszej waluty narodowej. Aprecjacja najsilniejszej waluty powodowała więc wzrost cen rolnych, wyrażonych w pieniądzu krajowym, we wszystkich pozostałych krajach UE.

Euro a ceny, płatności bezpośrednio i dochody rolnicze w krajach UGiW

W 1995 r. system agro-monetarny został uproszczony – zniesiono zarówno zielone ECU, jak i mechanizm korekcyjny. Od 1995 r. ceny administrowane wyrażane były w ECU rynkowym. Przedział odchyłeń kursów zielonych od rynkowych zawężił się. Przy znacznych zmianach kursów podstawowych zmieniano także kursy zielone. Rola *green rates* w stabilizowaniu dochodów rolniczych zmniejszyła się jednak w 1995 r. po tym, jak bezpośrednie płatności dla farmerów wyrażone w ECU zaczęły być przeliczane na waluty narodowe po stałym kursie (z 23 czerwca 1995 r.) [4].

Opisany system agro-monetarny powodował również zjawiska negatywne. Zniekształcał kierunki geograficzne eksportu oraz sprzyjał defraudacjom. Eksporterzy wybierali te kraje, w przypadku których refundacje eksportowe były najwyższe [5]. Jego wadą było także to, że chronił przede wszystkim farmerów wytwarzających produkty objęte interwencją rynkową. Bez osłony przed wahaniami kursowym pozostawieni byli natomiast producenci nie włączeni do wspólnej organizacji rynków (ziemniaków, wina, warzyw, owiec), którzy wytwarzają około połowy wartości produkcji rolniczej w krajach UE.

Od 1 stycznia 1999 r. w UE obowiązuje nowy system agro-monetarny⁵. Wszystkie ceny i płatności w ramach wspólnej polityki rolnej ustalane są w euro. W krajach UGiW rozliczenia z tego tytułu mogą być opcjonalnie prowadzone w euro lub w walutach narodowych, po przeliczeniu należności według obowiązujących od tego dnia sztywnych kursów walutowych, które pozostaną niezmiennie do 2002 r. Euro nie będzie więc wpływać na wahania cen i płatności dla producentów rolnych, a więc i na ich dochody. Samo jego wprowadzenie spowodowało jednak spadek administrowanych cen wyrażonych w pieniądzu krajowym, ponieważ w każdym z krajów Strefy Euro zielone kursy ECU stosowane do 1999 r. były wyższe od kursów rynkowych ECU, a także od sztywnych kursów euro [tab. 1].

Nowe kursy wyłącznie wtedy oddziałują na poziom cen otrzymywanych przez farmerów, a w konsekwencji na ich dochody, gdy ceny rynkowe są niższe od interwencyjnych. Szacowane spadki cen z tytułu odejścia od kursów zielonych wynoszą od 1 do 2% [tab. 2]. Zgodnie z Regulacją Komisji EC 2799/98, nie będą one rekompensowane, gdyż nie przekraczają poziomu 2,6%.

⁵Regulation EC 2799/98 of 15 December 1998.

Tabela 1Poziom kursów ECU oraz euro¹

Kraje (waluty)	Kursy rynkowe ECU	Kursy zielone ECU	Stale kursy ECU dla płatności bezpośrednich	Sztynne kursy (ECU) euro
Austria (szyling)	13,7807	13,9576	13,7190	13,7603
Belgia, Luks. (frank)	40,4055	40,9321	39,5239	40,3399
Finlandia (marka)	5,95497	6,02811	5,88000	5,94573
Francja (frank)	6,57016	6,68769	6,61023	6,559957
Hiszpania (peseta)	166,710	168,336	170,165	166,386
Holandia (gulden)	2,20755	2,23593	2,14021	2,20371
Irlandia (funt)	0,788832	0,796521	0,829498	0,787564
Niemcy (marka)	1,95896	1,98391	1,90616	1,95583
Portugalia (escudo)	200,856	203,183	198,202	200,482
Włochy (lir)	1940,10	1973,93	2248,15	1936,27

¹31 grudnia 1998 r.; od 1 stycznia 1999 r. konwersja ECU na euro w relacji 1 do 1.Źródło: Opracowanie własne na podstawie OECD, Directorate for Food, Agriculture and Fisheries, 1999: *The Economic Consequences of the Implementation of the Euro for the Agro-food Sector*, Paris.**Tabela 2**

Zmiany interwencyjnych cen produktów rolnych oraz płatności bezpośrednich spowodowane wprowadzeniem euro

Kraje	Zmiany cen	Zmiany płatności bezpośrednich
	%	
Austria	-1,414	0,301
Belgia, Luksemburg	-1,447	2,065
Finlandia	-1,367	1,118
Francja	-1,910	-0,761
Hiszpania	-1,158	-2,221
Holandia	-1,441	2,967
Irlandia	-1,125	-5,055
Niemcy	-1,415	2,606
Portugalia	-1,329	1,150
Włochy	-1,908	-13,873

Źródło: Obliczenia własne na podstawie tabeli 1.

Wprowadzenie euro w dużo większym stopniu niż na ceny wpłynęło na płatności bezpośrednio otrzymywane przez farmerów. Dzięki temu, że sztywne kursy euro są wyższe od zamrożonych w 1995 r. kursów ECU, stosowanych przy przeliczaniu tych płatności na waluty narodowe, farmerzy z części krajów będą otrzymywali wyższe płatności w walucie narodowej. Z kolei w tych krajach, w których waluty od 1995 r. aprecjonowały się, równowartość tych płatności wyrażona w walutach narodowych obniży się [tab. 2]. Regulacja EC 2799/98 określa zasady udzielania przejściowych rekompensat (do 2002 r.), wyrównujących farmerom straty w płatnościach bezpośrednich (do powierzchni zasiewów, na sztukę bydła, owiec i kóz) oraz w płatnościach strukturalnych i agro-środowiskowych spowodowanych zmianą kursów.

Euro a ceny, płatności bezpośrednie i dochody rolnicze w pozostałych krajach UE

W Danii, Szwecji, Wielkiej Brytanii i Grecji ceny rolne oraz płatności ustalane w ramach wspólnej polityki rolnej, denominowane w euro, są przeliczane na waluty narodowe według kursu walutowego publikowanego przez Europejski Bank Centralny (EBC). Regulacje Komisji Nr 2080/98 i 2183/98 ściśle precyzują, z którego dnia należy stosować kursy do przeliczania określonych płatności, podobnie jak w przypadku płatności związanych z handlem zagranicznym z krajami Strefy Euro i spoza UE (Regulacja 2808/98).

Potencjalny, ujemny wpływ znaczących rewaluacji⁶ walut narodowych tych krajów (do stycznia 2002 r.) na ceny otrzymywane przez farmerów może być łagodzony przez kompensaty. Mają one jednak charakter fakultatywny dla poszczególnych krajów.

W stosunku do omawianych krajów został także zniesiony stały kurs wymiany z 1995 r. używany do płatności bezpośrednich dla gospodarstw rolnych. Stosuje się obecnie kurs ustalony przez EBC z pierwszego dnia roku rozrachunkowego⁷.

Zniesienie zielonych kursów oraz przejście do kursów rynkowych oznacza dla farmerów z krajów spoza Strefy Euro zmniejszanie się wysokości płatności bezpośrednich wraz ze wzrostem wartości ich walut narodowych i odwrotnie.

⁶Znacząca rewaluacja oznacza tu sytuację, gdy średni roczny kurs walutowy przekroczy określony próg, ustalony przez Regulacje Komisji. Podobnie jak w krajach UGiW, nie przewiduje się żadnych rekompensat, gdy zmiana kursu nie będzie większa niż 2,6%.

⁷W praktyce 1 lipca w przypadku płatności do upraw i 1 stycznia – dla płatności do zwierząt oraz programów agro-środowiskowych.

W 1999 r. farmerzy mogli otrzymywać 100% rekompensaty z tytułu aprecjacji walut narodowych, ale tylko wtedy, gdy kurs euro z 1 stycznia 1999 r. był niższy od stosowanego w dwóch poprzednich latach. Rekompensaty mają być kontynuowane w zmniejszonej wysokości (o 1/3 i 1/2) w dwóch kolejnych latach, z tym że udział Komisji w ich finansowaniu spada ze 100% do 50%. Pozostałą połowę kraje finansują na zasadzie dobrowolności.

Euro a wydatki budżetowe na wspólną politykę rolną

Wprowadzenie euro w znacznym stopniu upraszcza procedurę ustalania wspólnego budżetu rolnego UE i zarządzania nim. Do 1999 r. płatności z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Gwarancji i Orientacji Rolnych, w odróżnieniu od pozostałych funduszy, dokonywane były nie w ECU, ale w walutach narodowych państw członkowskich. Z tego też powodu budżet obciążony był ryzykiem walutowym związanym z wahaniami kursów walut. Wraz z wprowadzeniem euro ryzyko walutowe zostało ograniczone, ale transfery netto z Sekcji Gwarancji będą podlegały fluktuacjom dopóty, dopóki jakkolwiek kraj pozostanie poza UGiW. Fluktuacje te mogą być nawet większe niż przed wprowadzeniem euro, ponieważ wcześniej waluty trzech krajów UE spoza UGiW (Grecji, Danii i Wielkiej Brytanii) znajdowały się w koszyku ECU, a więc wahania ich wartości miały także wpływ na zmiany wartości ECU. Euro, nie będąc walutą koszykową, nie podlega wahaniami spowodowanym zmianą kursów walut narodowych.

Budżet rolny Wspólnoty, dzięki zniesieniu zielonych kursów, zaoszczędził na wydatkach na wsparcie cenowe, wynikających z różnic między rynkowymi a zielonymi kursami. Poprzednio 1% luki między tymi kursami powodował dodatkowe rozchody budżetowe rzędu 400 mln ECU [4].

Komisja Europejska szacuje, że zlikwidowanie zielonych kursów dla cen oraz zamrożonych zielonych kursów dla płatności od 2000 r. będzie wiązało się z rocznymi oszczędnościami na poziomie 600 mln euro. Z drugiej strony, należy uwzględnić dodatkowe wydatki budżetowe na kompensowanie farmerom strat spowodowanych wzrostem kursów ich walut narodowych (ok. 1,1 mld euro w latach 1999–2002). Mimo tych ostatnich, oszczędności netto budżetu rolnego UE wyniosą do końca 2003 r. prawie 1,4 mld euro [tab. 3].

Tabela 3

Wpływ reformy systemu agro-monetarnego na budżet Unii Europejskiej

Wyszczególnienie	1999	2000	2001	2002	2003
	mln euro				
Kompensaty dla producentów rolnych z tytułu rewaluacji walut narodowych ¹	-136	-654	-226	-101	0
Oszczędności spowodowane zniesieniem zielonych kursów	101	603	603	603	603
Oszczędności netto	-35	-51	377	502	603

¹Minus oznacza wydatki z budżetu.

Źródło: Commission of the European Communities: *Report from the Commission to the Council and the European Parliament on the Agro-monetary System for the Single Market*, Brussels, 22 Jan. 1998.

Implikacje euro dla krajów EŚW stowarzyszonych z UE

Konsekwencje, jakie spowoduje euro dla sektora rolno-spożywczego w krajach Europy Środkowowschodniej stowarzyszonych z UE, w tym w Polsce, są trudne do oceny. Układy stowarzyszeniowe ani nie poruszają kwestii przyszłego członkostwa kraju kandydackiego w UGiW, ani nie mówią o jakiegokolwiek formie związania ich walut narodowych z euro.

Jeśli, będąc już w UE, kraje te nie spełnią kryteriów konwergencji – co jest bardzo prawdopodobne – będą mogły przyłączyć się do Europejskiego Systemu Walutowego 2. Znajdą się wówczas w takim samym położeniu, jak obecnie Dania, Szwecja, Wielka Brytania i Grecja. Wahania kursów ich walut narodowych zostaną ograniczone do określonego przedziału. Inną możliwością jest pozostanie tych krajów poza ESW 2, co oznacza, że będą wtedy prowadziły niczym nie ograniczoną z zewnątrz politykę monetarną.

Wzrost transakcji handlowych i finansowych krajów EŚW z państwami UE oraz ich silna determinacja do osiągnięcia kryteriów konwergencji powodują, że kraje te wiążą kursy swoich walut z euro (np. Polska do upłynięcia złotego w kwietniu 2000 r.) oraz wykorzystują euro jako walutę rezerwową, rozliczeniową i transakcyjną.

Jeżeli kraje kandydackie w przyszłości nie przystąpią do unii monetarnej, to być może zaistnieje potrzeba utworzenia nowego systemu agro-monetarnego w UE. Ze strony dzisiejszych krajów członkowskich UE mogą pojawić się naciski na taki system, który nie będzie zachęcał nowo przyjętych państw do de-

precjonowania ich walut narodowych (by zwiększyć ceny rolne wyrażone w walucie narodowej), a będzie sprzyjał szybkiej ich integracji ze wspólnymi rynkami rolnymi. Możliwe są także rozwiązania przejściowe, jak w stosunku do Hiszpanii i Portugalii. Kraje te w okresie przejściowym objęto systemem kwot wyrównawczych z tytułu przystąpienia do Wspólnot Europejskich (ang. *accession compensatory amounts*). Służyły one pokryciu różnic między cenami produktów rolnych w tych państwach a cenami stosowanymi w ramach wspólnej polityki rolnej do momentu zrównania się tych cen. Stosowane łącznie z mechanizmem regulującym handel poszczególnymi produktami rolnymi (m.in. kontyngentami importowymi) między Hiszpanią i Portugalią a dotychczasową „dziewiątką”, ułatwiły one tym pierwszym włączenie się do wspólnego rynku rolnego bez większego obciążenia dla budżetu Wspólnot.

Zastosowanie podobnego mechanizmu wobec krajów EŚW byłoby jednak trudniejsze, a przede wszystkim bardziej kosztowne dla UE. Możliwości produkcyjne rolnictwa w kandydackich krajach są dużo większe niż w przypadku Hiszpanii i Portugalii, a eksport rolny reprezentują głównie produkty, które w UE są objęte interwencją. Ponadto, różnice między cenami rolnymi w tych krajach i w UE są bardzo wysokie (np. ceny mleka i wołowiny stanowią ok. 60% ich poziomu w UE).

Zmiany kursu euro wobec walut narodowych omawianych tu krajów mają wpływ na zmiany opłacalności importu i eksportu, w tym produktów rolno-spożywczych, a w dalszej kolejności cen krajowych i dochodów rolniczych. Jest to dość istotne w sytuacji, gdy kraje te na razie są importerami netto żywności z UE. Zasadniczą rolę odgrywa relacja między dolarem a euro. Dla krajów, które kursy swoich walut mają całkowicie lub w większym stopniu niż z dolarem powiązane z euro, osłabienie euro wobec dolara w ostatnim okresie oznacza dewaluację ich walut narodowych, a więc sytuację korzystną dla krajowego sektora rolno-spożywczego, którego produkcja staje się bardziej konkurencyjna w stosunku do importu.

Podsumowanie

W artykule – na podstawie dostępnych informacji, pochodzących głównie z Komisji Europejskiej oraz OECD – dokonano próby określenia wpływu wprowadzenia wspólnej waluty europejskiej na sektor rolno-spożywczy w krajach Unii Europejskiej oraz w stowarzyszonych z nią krajach Europy Środkowowschodniej.

W większości publikacji podkreśla się korzyści wypływające z UGiW nie tylko dla jej członków, ale również dla innych krajów UE oraz spoza niej.

Zwraca się uwagę na wzrost konkurencyjności produkcji w Strefie Euro – w tym rolniczej i przetwórstwa rolno-spożywczego, ograniczenie ryzyka walutowego, większą stabilność cen i płatności otrzymywanych przez farmerów oraz ich dochodów. Euro w znacznym stopniu podnosi efektywność prowadzenia wspólnej polityki rolnej dzięki uproszczeniu jej procedur oraz zmniejszeniu wydatków budżetowych, w wyniku zniesienia rolniczych kursów wymiany (zielonych kursów).

Z drugiej strony, wprowadzenie wspólnej waluty wiąże się z częściową utratą przez kraje UGiW kontroli nad ich polityką pieniężną i kursową (w przyszłości być może i fiskalną). Kraje te utraciły możliwość jednostronnego wpływania na kurs walutowy, w tym dewaluacji ich walut, która z reguły poprawia konkurencyjność produkcji krajowej i pobudza eksport. Pozostałe kraje UE mają możliwości zmiany kursów swoich walut, choć ograniczone wymogami Europejskiego Systemu Walutowego 2, co stawia je w korzystniejszej sytuacji niż kraje UGiW. Uczestnictwo w ESW 2 jest dobrowolne dla kraju spoza UGiW, stanowi jednak warunek jego przyjęcia do UGiW. W przypadku krajów kandydujących do UE oznacza to utratę w przyszłości korzyści z pozostawania poza UGiW, czyli zdolności do poprawy konkurencyjności w drodze możliwości jednostronnej dewaluacji.

Literatura

- European Commission, Directorate General for Agriculture. Fact sheets: *The Euro and the reform of the agri-monetary system* <http://europa.eu.int/comm/dg06/publi/fact/euro>.
- European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs, *Quarterly Review of the Use of the Euro* No 2, Brussels, 12 April 2000.
- European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs, *The impact of the changeover to the euro on community policies, institutions and legislation*, Brussels, 12 April 2000.
- OECD, Directorate for Food, Agriculture and Fisheries, 1999: *The Economic Consequences of the Implementation of the Euro for the Agro-food Sector*, Paris.
- WILLIAMS K., 1998: *The UK Perspective on Agri-monetary Policy, paper presented to the 11th annual European Agri-monetary Conference organised by AGRA-Europe*, 30 June, London.

Effects of Single European Currency on the Development of Agro-food Sector

Abstract

The introduction of the *euro* as a part of the Economic and Monetary Union on 1 January 1999 could have important implications for the whole economy of the Member States and for its selected sectors, namely for agro-food industry. It will affect common agricultural policy as well.

This paper examines macro-economic effects of the single currency in the European Union and for Associated States. It outlines the main economic costs and benefits of the *euro* for farmers and agro-food enterprises in the European Union. Furthermore, it discusses changes in the agri-monetary system and analyses the impacts of the *euro* on farm prices, direct payments and agricultural income as well as on rural development. The effects of the *euro* on the EU agricultural budget were also presented.

The advent of the *euro* means the end of the agri-monetary system in the form it took up to the end of 1998. It will lead to changes in producer prices and payments. In the short term, the impact on farm incomes will depend on the arrangements each country makes when institutional prices and direct payments are set in *euros*. In the longer term, the *euro/dollar* exchange rate is likely to be the most important factor for prices and incomes.